

104-112 kunda, pishish fazasiga 135-141 kunda cho'zilganligi kuzatildi.

Sholining kechpishar Mustaqillik, Tarona, Lazurniy navlarida nazorat naviga nisbatan tuplash fazasida 2-6 kunga, naychalash fazasida 3-5 kunga, ro'vaklash-gullash fazasida 1-7 kunga, pishish fazasida 2-8 kunga, erta pishib yetilganligi aniqlandi. Ushbu tadqiqotda o'rganilayotgan Tarona va Lazurniy navlari nisbatan ertaroq pishib yetilishi kuzatildi.

Xorazm viloyati tuproq-iqlim sharoitida olib borilgan tadqiqot ishimizda sholi navlarining amal davriga mineral o'g'itlardan azotli o'g'itlarning turli me'yorlarining ta'siri o'rganildi. Azotli o'g'itidan ammoniy sulfat qo'llanilganda sholining kechpishar nazorat UzROS 7/13 navining rivojlanish davrlariga o'tishi dastlabki fazalarida orasidagi farq unchalik sezilmagan bo'lsada rivojlantirishning keyingi bosqichlarida azotli o'g'itlar me'yori ortish bilan

pishish davriga bo'lgan muddat uzayganligi kuzatildi. maysalash fazasiga 36-39 kunda, tuplash fazasiga 58-62 kunda, naychalash fazasiga 92-99 kunda, ro'vaklash-gullash fazalariga 106-115 kunda, pishish fazasiga 136-144 kunda cho'zilganligi kuzatildi.

Sholining kechpishar Mustaqillik, Tarona, Lazurniy navlarida nazorat naviga nisbatan tuplash fazasida 2-6 kunga, naychalash fazasida 3-5 kunga, ro'vaklash-gullash fazasida 1-7 kunga, pishish fazasida 2-8 kunga, erta pishib yetilganligi aniqlandi. Ushbu tadqiqotda o'rganilayotgan Tarona va Lazurniy navlari nisbatan ertaroq pishib yetilishi kuzatildi.

**Xulosa.** Ilmiy tadqiqot ishlari Respublikaning ikkita hududida olib borilgan bo'lib, azotli o'g'itlar gektariga 150 kg, 180 kg va 210 kg me'yorlarida qo'llanilgan bo'lib sholi o'simligining o'suv davriga azotli o'g'itlar me'yorlari ortib borgani sari o'suv davri ham uzayib borishi aniqlangan.

#### ADABIYOTLAR:

1. Дзюба В.А. Теоретическое и прикладное растениеводство: на примере пшенисы, ячменя и риса. Научно-методическое пособие. Краснодар, 2010. Стр. 187-446.
2. Зеленский Г. Л. ва бошқалар. Реакция сортов риса на уровень азотного питания в условиях приазовских плавней. Россия, Рисоводства 2(35) 2017 С. 32-40.
3. IFA, 2018. Fertilizer Outlook 2018 – 2022. IFA Annual Conference, Berlin, 18-20 June 2018. -5 p
4. Шеуджен А.Х. "Агрохимия и физиология питания риса". //Майкоп. 2005. С. 1012.

UO'T: 632.4

## KUZGI BUG'DOYNING UN-SHUDRING, SARIQ DOG'LANISH VA SEPTORIOZ KASALLIKLARIGA QARSHI "TOTAL DUO" K.K.R. PREPARATINING BIOLOGIK SAMARADORLIGI

Sodiqov B.S., dotsent,  
Aytboyeva M.D., talaba,  
Toshkent davlat agrar universiteti.

**Annotatsiya.** Bug'doy donining sifati, ma'lumki, yetishtiriladigan navning genetik jihatdan o'zgarish xususiyatlariga, shuningdek, vegetatsiya davrida ta'sir qiluvchi biotik va abiotik omillariga (kasallik va zararkunandalarning mavjudligi va ularning rivojlanish intensivligi, o'g'itlarni qo'llash, vegetatsiya davridagi ob-havo sharoiti va boshqalar) bog'liq. Hozirgi vaqtda bug'doyning kasalliklardan himoya qilish strategiyasi fungitsidlarni takroriy qo'llashga asoslangan. Ushbu maqolada kuzgi bug'doyning un-shudring, sariq dog'lanish va septorioz kasalliklariga qarshi "Total Duo" k.k.r. fungitsidini qo'llash bo'yicha olib borgan tadqiqotlarimiz natijalari keltirildi.

Tadqiqotlarimiz natijasida, eng yuqori biologik samaradorlik "Total Duo", k.k.r. fungitsidi bilan 0,15 l/ga sarf me'yorda ishlov berilgan variantda kuzatildi. Jumladan, un-shudring kasalligiga qarshi 90,0%, sariq dog'lanish kasalligiga qarshi 91,2% hamda septorioz kasalligiga qarshi 88,2% ni tashkil etdi.

**Kalit so'zlar:** kuzgi bug'doy, kasallik, un-shudring, sariq dog'lanish, septorioz, zamburug', *Erysiphe graminis* DC. f. *tritici*, *Pyrenophora tritici-repentis*, qarshi kurash, fungitsid, "Total Duo" k.k.r., biologik samaradorlik.

**Kirish.** Bugungi kunda dunyoning bug'doy yetishtiruvchi yetakchi davlatlarida un-shudring, sariq dog'lanish va septorioz kasalliklariga keng tarqalib bug'doy hosildorligiga zarar keltirmoqda. Bug'doyning ushbu kasalliklarini samarali nazorat qilish uchun yangi vositalarni izlab topish va sinovdan o'tkazish bugungi kundagi muhim vazifalardan hisoblanadi.

O'simlik kasalliklariga qarshi to'g'ri va o'z vaqtida olib borilgan profilaktika va agrotexnik tadbirlar patogenlar populyatsiyasini kamaytirishga ijobiy ta'sir ko'rsatadi, ammo kasalliklarning ommaviy va kuchli rivojlanishida bu tadbirlar yetarli bo'lmaydi. Shuning uchun O'zbekistonda qo'llashga ruxsat berilgan fungitsidlarning turlarini kengaytirish va ulardan samarali foydalanish bug'doy

yetishtirishda muhim vazifa hisoblanadi.

*Erysiphe graminis* DC. f. *tritici* Em. (= *Blumeria graminis* f. sp. *tritici* Bgt.), zamburug'i qo'zg'atadigan un-shudring kasalligi dunyoda bug'doyning asosiy kasalliklaridan biri hisoblanadi va bug'doy yetishtirishga va oziq-ovqat xavfsizligiga jiddiy tahdid soladi. Kasallik 1970-yillarning oxiridan boshlab o'g'itlardan foydalanishning ko'payishi, sug'oriladigan ishlab chiqarish maydonlarining kengayishi va dalalarda o'ta sezgir bug'doy navlarining keng qo'llanilishi tufayli yuzaga kelgan va yanada jiddiyroq holatni saqlab kelmoqda. Umuman olganda, tegishli fungitsidlarni qo'llash va chidamli navlarni chiqarishni o'z ichiga olgan harakatlar kasalliklarni kamaytirish va nazorat qilishda ikkita muhim choradir

hamda fungitsidlar va chidamli navlar kombinatsiyasi o'simlik kasalliklarini boshqarishni optimallashtirish uchun foydali bo'ldi (Wang A. et al. 2022).

Un-shudring kuzgi bug'doy ekinlarida keng tarqalgan va bir yillik kasallikdir. Harorat qulay bo'lgan nam yillarda bu kasallik ayniqsa kuchli rivojlanib, bug'doy o'simliklarining hosildorligini 10-40% ga kamaytiradi va don sifatini yomonlashtiradi (Подгорный С. В., Самофалов А. П., Скрипка О. В. 2015).

Un-shudring donli ekinlari orasida eng keng tarqalgan kasallikdir. Bu, ayniqsa, so'nggi yillarda don yetishtirishning intensivlashuvi tufayli rivojlandi va mamlakatning turli hududlarida hosildorlik va uning sifatining sezilarli darajada pasayishiga olib kelishi mumkin. Navlarni yetishtirish va yilning meteorologik sharoitlariga qarab, zarar darajasi 14% dan 40% gacha. Un-shudringning zararliligi, birinchi navbatda, bargning assimilyatsiya yuzasining pasayishi, xlorofill va boshqa pigmentlarning yo'q qilinishida namoyon bo'ladi (Туренко В. П., Горяинова В. В. 2016).

Bug'doyning sariq barg dog'lanishi bug'doyning barcha turlariga ta'sir qiladi. *Pyrenophora tritici-repentis* zamburug'i bug'doydan tashqari *Secale cereale*, *Bromus spp.*, *Dactylis glomerata*, *Hordeum vulgare*, *Avena sativa* kabi o'simlik turlarida aniqlangan. Umuman olganda, sariq dog'lanish madaniy va yovvoyi donlarning 60 dan ortiq turlarida paydo bo'lishi mumkin. Ushbu kasallikning avj olishlari 1980-yillardan beri qayd etilgan. Zararlangan o'simliklarning keng assortimenti patogenning xususiyatlaridan biri bo'lib, uning keng tarqalishiga yordam beradi, chunki begona o'tlar, o'simlik qoldiqlari infeksiyaing asosiy manbai bo'lib xizmat qilishi mumkin. Patogenning bu xususiyati uning rivojlanish sikli bilan bog'liq bo'lib, rivojlanishning ikki bosqichi, jinsiy va jinsiz bosqichlari mavjudligini nazarda tutadi (Ким Ю. С., Волкова Г. В. 2020).

Septorioz kasalligi kuzgi bug'doyning iqtisodiy ahamiyatga ega va xavfli kasalliklardan biri hisoblanadi. Uning kuchli rivojlanishi tufayli hosilning kamayishi 15-20% ga yetishi mumkin, hosildorlikning o'rtacha kamayishi 1,0-1,4 t/ga. Kasallikning zararliligi fotosintez va metabolizmni buzish, o'simliklarning nafas olishini oshirish va nafas olish jarayonida moddalarning parchalanish yo'llarini o'zgartirishdan iborat. Natijada, bu hosilning yo'qolishiga olib keladi - donning og'irligi va uning unib chiqishi pasayadi. Septorioz tomonidan bug'doyga jiddiy zarar yetkazilganligi sababli, donning pishish sifati yomonlashadi, zararlangan o'simliklarning donidan un hosildorligi 60% dan oshmaydi (Туренко В. П., Горяинова В. В. 2016).

Patogenning rivojlanishi uchun ob-havo sharoiti qulay bo'lsa, kasallik ko'pincha epifitotiya xususiyatga ega bo'lib, g'alla hosiliga sezilarli zarar yetkazadi va uning sifatini yomonlashtiradi. Epifitotiyalar davrida hosilning yo'qolishi ko'pincha 30-40% ga yetadi; oqsil va kleykovina miqdori kamayadi, urug'larning unib chiqish xususiyatlari yomonlashadi. Donni kasalliklardan zamonaviy kompleks himoya qilish turli xil fitosanitariya choralarini qo'llashni o'z ichiga oladi: chidamli navlarni yetishtirish, agrotexnologik usullar, urug'larni davolash, ekinlarni fungitsidlar bilan dorilash. Biroq, septorioz juda xavfli kasallik bo'lib, unga qarshi kurashishning ko'plab usullari samarasiz bo'lib chiqdi. Hosilning kafolatlangan saqlanishiga faqat o'simliklarga fungitsidlarni purkash orqali erishish mumkin. Ammo vegetativ o'simliklarni kimyoviy himoya qilish qimmat usul bo'lib, agar noto'g'ri amalga oshirilsa, u atrof-muhit uchun xavflidir. Davolashning muvaffaqiyati preparatni to'g'ri tanlash va davolanishni o'z vaqtida amalga oshirishga bog'liq (Сычева И. В., Мамеев В. В., Сычев М. С. 2016).

Bug'doyni kasalliklardan himoya qilish uchun «o'simliklarni kompleks himoya qilish» dan kelib chiqadigan himoya choralarini ishlab chiqish va amalga oshirishga kompleks yondashuv zarur.

Zamonaviy integratsiyalashgan ekinlarni himoya qilish tizimlarida kimyoviy moddalar muhim rol o'ynaydi. Hozirgi vaqtda ulardan foydalanmasdan yuqori hosil olish deyarli mumkin emas (Туренко В. П., Горяинова В. В. 2016).

**Tadqiqot materiallari va usullari.** Kuzgi bug'doyning un-shudring, sariq dog'lanish va septorioz kasalliklariga qarshi yangi preparatlarni sinovdan o'tkazish bo'yicha, dala tajribalari 2023 yilda Toshkent viloyatining Qibray tumanidagi "Qibray-Salar Fayz" fermer xo'jaligida kuzgi bug'doyning "Aleksandrit" navida amalga oshirildi.

Fungitsidlar bilan ishlov berish "Gandfoor GF-909" motorli purkagichi orqali 300 l/ga ishchi eritma sarfida amalga oshirildi.

Sinov tajribalari ertalabki soat 8<sup>00</sup> dan 10<sup>00</sup> gacha hamda kechki 16<sup>00</sup> dan 18<sup>00</sup> gacha, havo harorati 18-20°C hamda shamol tezligi 1 m/sek. bo'lgan vaqtda amalga oshirildi.

Kasallikning tarqalishi quyidagi formula asosida aniqlandi:

$$P = \frac{n \cdot 100}{N}$$

bu yerda, R - kasallikning tarqalishi, % ;

n - namunadagi kasal o'simliklar soni, dona;

N - namunadagi o'simliklarning umumiy soni, dona [Чумаков, 1974].

Kasallikning bargni zararlash darajasi quyidagi shkala bo'yicha hisoblanadi:

0 – sog'lom barglar;

1 ball – barg yuzasining 10% gacha qismi zararlangan;

2 ball – barg yuzasining 11-25% gacha qismi zararlangan ;

3 ball – barg yuzasining 26-50% gacha qismi zararlangan;

4 ball – barg yuzasining 50% dan ortiq qismi zararlangan

[Чумаков, 1974; Bahrom S. et al. 2022].

Kasallikning rivojlanishi quyidagi formula yordamida aniqlandi:

$$R = \frac{\Sigma(a \times b)}{N \times K}$$

bu yerda, R – kasallik darajasining o'rtacha ko'rsatkichi, %;

$\Sigma(a \times b)$  o'simliklarning sonini (a) kasallikning ularga mos ballardagi yoki foizdagi ifodalariga ko'paytmalarining yig'indisi (v);

N – kasal o'simliklar soni

K – shkaladagi eng yuqori ball [Чумаков, 1974; Дементьева, 1985].

Qo'llanilgan vositalarning biologik samaradorligini aniqlashda quyidagi formuladan foydalanildi.

$$Bs = \frac{(Rn - Rt)}{Rn} \cdot 100$$

bu yerda, Bs – preparatlarning biologik samaradorligi, %;

Rn – nazorat variantida kasallik rivojlanishi, %;

Rt – tajriba variantida kasallik rivojlanishi, % [Дементьева, 1985; Содииков Б. С. и др. 2023].

**TADDIQOT NATIJALARI.** Kuzgi bug'doyning un-shudring kasalligiga qarshi yangi fungitsidlarni sinash bo'yicha olib borilgan tajribalarimiz natijalariga ko'ra, nazorat variantida kasallikning tarqalishi 41,0% hamda rivojlanishi 20,0% ni tashkil etdi (1-jadval).

"Total Duo", k.k.r. fungitsidi bilan 0,15 l/ga sarf meyorda ishlov berilgan variantda kasallikning tarqalishi 8,0% ni, rivojlanishi 2,0% ni hamda biologik samaradorlik 90,0% ni tashkil etdi.

Andoza sifatida tanlangan "Titul Duo" k.e.k. bilan 0,2 l/ga sarf meyorda ishlov berilgan variantda, kasallikning 8,7% gacha tarqalishi hamda uning 2,2% gacha rivojlanishi kuzatildi. Bu variantda biologik samaradorlik 89,2% ni tashkil etdi.

Sariq dog'lanish kasalligi boshqa kasalliklarga nisbatan kam tarqalganligi aniqlandi hamda unga qarshi fungitsidlarni sinash tajribalarimiz natijalariga ko'ra, nazorat variantida kasallikning tarqalishi 19,3% hamda rivojlanishi 8,5% ni tashkil etdi (2-jadval).

**Kuzgi bug'doyning un-shudring kasalligiga qarshi "Total Duo" k.k.r. fungitsidining biologik samaradorligi**

(Dala tajribasi, Toshkent viloyati, Qibray tumanidagi "Qibray-Salar Fayz" fermer xo'jaligida kuzgi bug'doyning "Aleksandrit" navi. 2023 y.)

| № | Variantlar                | Preparatning sarf-me'yori, l/ga | Kasallikning tarqalishi, % | Kasallikning rivojlanishi, % | Biologik samaradorlik, % |
|---|---------------------------|---------------------------------|----------------------------|------------------------------|--------------------------|
| 1 | Total Duo, k.k.r.         | 0,15                            | 8,0                        | 2,0                          | 90,0                     |
| 2 | Titul Duo k.e.k. (andoza) | 0,2                             | 8,7                        | 2,2                          | 89,2                     |
| 3 | Nazorat                   | -                               | 41,0                       | 20,0                         | -                        |

**Kuzgi bug'doyning sariq dog'lanish kasalligiga qarshi "Total Duo" k.k.r. fungitsidining biologik samaradorligi**

(Dala tajribasi, Toshkent viloyati, Qibray tumanidagi "Qibray-Salar Fayz" fermer xo'jaligida kuzgi bug'doyning "Aleksandrit" navi. 2023 y.)

| № | Variantlar                | Preparatning sarf-me'yori, l/ga | Kasallikning tarqalishi, % | Kasallikning rivojlanishi, % | Biologik samaradorlik, % |
|---|---------------------------|---------------------------------|----------------------------|------------------------------|--------------------------|
| 1 | Total Duo, k.k.r.         | 0,15                            | 3,0                        | 0,8                          | 91,2                     |
| 2 | Titul Duo k.e.k. (andoza) | 0,2                             | 3,7                        | 0,9                          | 89,2                     |
| 3 | Nazorat                   | -                               | 19,3                       | 8,5                          | -                        |

**Kuzgi bug'doyning septorioz kasalligiga qarshi "Total Duo" k.k.r. fungitsidining biologik samaradorligi**

(Dala tajribasi, Toshkent viloyati, Qibray tumanidagi "Qibray-Salar Fayz" fermer xo'jaligida kuzgi bug'doyning "Aleksandrit" navi. 8.05.2023 y.)

| № | Variantlar                | Preparatning sarf-me'yori, l/ga | Kasallikning tarqalishi, % | Kasallikning rivojlanishi, % | Biologik samaradorlik, % |
|---|---------------------------|---------------------------------|----------------------------|------------------------------|--------------------------|
| 1 | Total Duo, k.k.r.         | 0,15                            | 6,7                        | 1,9                          | 88,2                     |
| 2 | Titul Duo k.e.k. (andoza) | 0,2                             | 7,3                        | 2,1                          | 87,2                     |
| 3 | Nazorat                   | -                               | 34,7                       | 16,3                         | -                        |

"Total Duo" k.k.r. fungitsidi bilan 0,15 l/ga sarf meyorda ishlov berilgan variantda kasallikning tarqalishi 3,0% ni, rivojlanishi 0,8% ni hamda biologik samaradorlik 91,2% ni tashkil etdi.

Andoza sifatida tanlangan "Titul Duo" k.e.k. bilan 0,2 l/ga sarf me'yorida ishlov berilgan variantda, kasallikning 3,7% gacha tarqalishi hamda uning 0,9% gacha rivojlanishi kuzatildi. Bu variantda biologik samaradorlik 89,2% ni tashkil etdi.

Fungitsidlarni septorioz kasalligiga qarshi sinash bo'yicha olib borilgan tajribalarimiz natijalariga ko'ra, nazorat variantida kasallikning tarqalishi 34,7% hamda rivojlanishi 16,3% ni tashkil etdi (3-jadval).

"Total Duo" k.k.r. fungitsidi bilan 0,15 l/ga sarf me'yorda ishlov

berilgan variantda kasallikning tarqalishi 6,7% ni, rivojlanishi 1,9% ni hamda biologik samaradorlik 88,2% ni tashkil etdi.

Andoza sifatida tanlangan "Titul Duo" k.e.k. bilan 0,2 l/ga sarf me'yorda ishlov berilgan variantda, kasallikning 7,3% gacha tarqalishi hamda uning 2,1% gacha rivojlanishi kuzatildi. Bu variantda biologik samaradorlik 87,2% ni tashkil etdi.

**Xulosa.** Kuzgi bug'doyning un-shudring, sariq dog'lanish va septorioz kasalliklariga qarshi "Total Duo" k.k.r. fungitsidi bilan 0,15 l/ga sarf me'yorda ishlov berilganda un-shudring kasalligiga qarshi 90,0%, sariq dog'lanish kasalligiga qarshi 91,2% hamda septorioz kasalligiga qarshi 88,2% biologik samaradorlikni namoyon etdi

**ADABIYOTLAR:**

1. Дементьева М.И. Фитопатология. –М: Агропромиздат, 1985. -397 с.
2. Ким Ю. С., Волкова Г. В. Желтая пятнистость листьев пшеницы: распространение, вредоносность, расовый состав (обзор) //Вестник Ульяновской государственной сельскохозяйственной академии. – 2020. – №. 2 (50). – С. 105-116.
3. Подгорный С. В., Самофалов А. П., Скрипка О. В. Образцы коллекции озимой мягкой пшеницы устойчивые к бурой ржавчине и мучнистой росе //Политематический сетевой электронный научный журнал Кубанского государственного аграрного университета. – 2015. – №. 113. – С. 1503-1512.
4. Содиков Б. С. и др. Применение новых фунгицидов в защите растений //Journal of Agriculture & Horticulture. – 2023. – Т. 3. – №. 1. – С. 13-18.
5. Сычева И. В., Мамеев В. В., Сычев М. С. Применение фунгицидов в защите озимой пшеницы сорта Московская 39 от септориоза //Технологические аспекты возделывания сельскохозяйственных культур. – 2016. – С. 208-211.
6. Туренко В. П., Горяинова В. В. Эффективность современных фунгицидов в ограничении развития септориоза и мучнистой росы яровой пшеницы //Вестник Курской государственной сельскохозяйственной академии. – 2016. – №. 3. – С. 39-41.
7. Чумаков А.Е. (ред.). Основные методы фитопатологических исследований. М.: Колос, 1974 – 192 с.
8. Bahrom S., Ural K., Alisher O. Application of New Fungicides Against the Diseases of Agricultural Crops //Бюллетень науки и практики. – 2022. – Т. 8. – №. 2. – С. 110-117.
9. Wang A. et al. The quantitative analyses for the effects of two wheat varieties with different resistance levels on the fungicide control efficacies to powdery mildew //Frontiers in Plant Science. – 2022. – Т. 13. – С. 864192.

## BAYSTAR SC VA FANDEF-M DEFOLIANTLARI ME'YORLARINING PAXTA TOLASI SIFATIGA TA'SIRI

Bo'riyeva S.Z., mustaqil tadqiqotchi,  
Qarshi muhandislik-iqtisodiyot instituti,  
Djumayev Sh.B. q.x.f.f.d., k.i.x.,  
PSUYEAITI Qashqadaryo ITS.

**Annotatsiya.** O'rta tolali g'o'za naviga o'rtacha kunlik harorat 25,0°C dan yuqori bo'lganda qo'llanilgan Baystar SC defoliantini 0,6 l/ga me'yori va FanDEF-M defoliantini 7,0 l/ga me'yori sepilgan variantlarda birinchi terim salmog'i defoliant sepilmagan variantga nisbatan defoliantlarga mos ravishda 11,7 va 12,2 % ga yuqori bo'lgan. O'rta tolali g'o'za naviga qo'llanilgan Baystar SC va FanDEF-M defoliantlarini uch xil me'yorlari qo'llanilganda tola defoliantlar ta'sirida yuqori va juda yuqori ip yigiriluvchanlik ko'rsatkichiga ega bo'lgan. Defoliantlarni o'rtacha me'yorda qo'llash esa ip yigiriluvchanlik koeffitsiyentining nazorat variantiga nisbatan pasayishiga (145-143) olib kelgan. Preparatlarni eng kam me'yori tolaning mustahkamligiga ijobiy ta'sir etgan bo'lsa, yuqori me'yori esa bu ko'rsatkichga salbiy ta'sir etgan.

**Kalit so'zlar:** defoliantlar, me'yorlar, o'rtacha kunlik harorat, hosildorlik, tola sifat ko'rsatkichlari, tola ip yigiriluvchanligi, tolaning pishib yetilganligi, tolaning shtapel uzunligi, mikroneyr, tola uzunligi bo'yicha bir xillik koeffitsiyenti, tola mustahkamligi, uzilishdagi uzayish, elastiklik.

**Аннотация:** У средневолокнистых сортов хлопчатника при среднесуточной температуре выше 25,0°C по примененные дефолианты Baystar SC в норме 0,6 л/га и FanDEF-M в норме 7,0 л/га, масса первого урожая по сравнению с вариантом без дефолианта были выше соответствует на 11,7 и 12,2%. В средневолокнистым хлопчатника примененные три различных дозы дефолиантов Baystar SC и FanDEF-M волокно имели очень высокий пряжи под действием дефолиантов. Умеренное использование дефолиантов привело к снижению коэффициента прядения пряжи по сравнению с контрольным вариантом (145-143). Наименьшая доза препаратов положительно влияла на прочность волокно, а максимальная - отрицательно на этот показатель.

**Ключевые слова:** дефолианты, дозы, среднесуточная температура, урожайность, показатели качества волокна, прядения пряжи, зрелость волокна, длина штапельного волокна, микронейр, коэффициент однородности длины волокна, прочность волокна, удлинение при разрыве, эластичность.

**Abstract.** In medium fiber cotton varieties at an average daily temperature above 25.0°C, when were applied defoliant Baystar SC at a rate of 0.6 l/ha and FanDEF-M at a rate of 7.0 l/ha, the weight of the first harvest was higher corresponds to 11.7 and 12.2% compared to the option without defoliant. In medium fiber cotton varieties applied had three different doses of Baystar SC and FanDEF-M defoliant were very high yarn yield under the influence of defoliant. Moderate use of defoliant led to a decrease in the fabric ratio compared to the control variants (145-143). The smallest dose of defoliant had a positive effect on fiber strength, and the maximum dose had a negative effect on this trait.

**Keywords:** defoliant, doses, average daily temperature, yield, fiber quality indicators, yarn spinning, fiber maturity, staple fiber length, micronaire, uniformity coefficient of fiber length, fiber strength, elongation, elasticity.

**Kirish.** Bir tomondan yer yuzidagi global iqlim o'zgarishi, suv taqchilligi va boshqa bir qator tabiiy muammolar qishloq xo'jaligi ekinlaridan yuqori va sifatli hosil olishga to'sqinlik qilsa va ikkinchi tomondan yer yuzida aholi sonining ortib borishi uning hayotiy ehtiyojini (oziq-ovqat va kiyim-kechak va boshqalar) qondirish uchun hozirgi kecha kunduzdagi qishloq xo'jaligi ekinlaridan olinayotgan hosildorligi kamlik qiladi. Bunga qo'shimcha ravishda har xil tabiiy va sun'iy degradatsiyalar mavjud qishloq xo'jaligi ekinlarini parvarishlanadigan ekin maydonlarini kamayishiga sabab bo'lmoqda.

Bu muammolarni ijobiy yechimi uchun qishloq xo'jaligi ekinlari maydonlaridan olinadigan hosildorlikni oshirish va shu bilan birga uning sifatini oshirishga alohida e'tibor qaratish lozim.

Qishloq xo'jaligida g'o'za ekini hosilini paxta tolasi xalqni kiyim-kechak bilan ta'minlashga hissa qo'shsa, uning chigitidan olinadigan kimyoviy tarkibi bo'yicha sifatli [1] hisoblangan yog'i esa xalqning oziq-ovqatga bo'lgan talabini qondirishga xizmat qiladi.

Bu ekinni parvarishlashda undan yuqori va sifatli hosil olish uchun o'tkaziladigan ilg'or agrotexnik tadbirlar (yerni shudgorlashdan toki hosilini yig'ishtirib olgunga qadar o'tkaziladigan tadbirlar: chigitga kimyoviy ishlov berish, o'g'itlash, biostimulyatorlar bilan ishlov berish, tashqi omillarga (jazirama issiq, garmsel va qum-changli shamollar) qarshi har xil antistressantlarni qo'llash, begona o'tlarga qarshi kimyoviy preparatlarni qo'llash, defoliatsiya tadbirlarini o'tkazish o'simlik rivojiga ham ijobiy ham salbiy ta'sir etadi.

Shuning uchun har bir o'tkaziladigan agrotadbirlarni ayniqsa bu agrotadbirlarda kimyoviy preparatlar qo'llaniladigan bo'lsa uning ta'sirini atroflicha o'rganish maqsadga muvofiq hisoblanadi.

G'o'zadan yuqori va sifatli hosil olish uchun uning navlarini xillari va biologik xususiyatlaridan kelib chiqib, hosilini ma'lum qismi (45-50 yoki 65-70 %) ochilgach defoliantlarni ilmiy sinovlarda ma'qullangan me'yorlari qo'llanilishi hisobiga ertaki va sifatli hosil olishni ta'minlaydi.

Defoliantlarni samarasi atrof-muhitdagi haroratga, tuproq namligiga, o'simlikning holatiga defoliantlarning kimyoviy xusu-